

Michał Pawłucki

**Idea wspólnoty a wybrane
paradygmaty naukowe
i unormowania polskiego
prawa pracy**

Rozprawa doktorska nagrodzona w ramach II edycji Konkursu na najlepszą pracę doktorską i habilitacyjną z zakresu nauk prawnych organizowanego przez Instytut Wymiaru Sprawiedliwości w Warszawie

RECENZENCI *prof. KUL dr hab. Jadwiga Potrzebacz*
prof. dr hab. Jakub Stelina, UG

REDAKCJA *Alena Androsik (Studio Format)*

PROJEKT OKŁADKI *Zofia Pawluk (Studio Format)*

Na okładce wykorzystano zdjęcie *Strajkujący robotnicy* z 1936 roku ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego

SKŁAD, ŁAMANIE *Wiaczesław Kryształ*

Copyright © by Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2022

ISBN 978-83-67149-14-3

WYDAWNICTWO INSTYTUTU WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

ul. Krakowskie Przedmieście 25, 00-071 Warszawa

SEKRETARIAT tel.: (22) 630-94-53, fax: (22) 630-99-24, e-mail: wydawnictwo@iws.gov.pl

DRUK, OPRAWA *„Elpil”, ul. Artyleryjska 11, 08-110 Siedlce*

Spis treści

Wykaz skrótów	13
1. Źródła prawa	13
2. Periodyki	14
3. Inne	14

Wstęp	15
-----------------	----

ROZDZIAŁ I

Pytanie o paradygmaty prawa pracy	23
1. Wprowadzenie	23
2. Paradygmat naukowy w ujęciu Thomasa Kuhna	26
3. Koncepcja paradygmatu naukowego na gruncie dogmatyki prawa	30
4. Wartość koncepcji paradygmatu naukowego dla analizy prawa pracy i wspólnotowości	38
5. Wybrane paradygmaty polskiego prawa pracy	42
5.1. Uwagi wstępne	42
5.2. Światopogląd liberalno-indywidualistyczny	43
5.3. Koncepcja funkcji ochronnej prawa pracy	50
5.4. <i>Homo oeconomicus</i> jako wzorzec antropologiczny	53
6. Ku zmianom w paradygmatach prawa pracy	58

ROZDZIAŁ II

Wspólnota – analiza pojęciowa	61
1. Wprowadzenie	61
2. Wspólnota w ujęciu Ferdinanda Tönniesa	63

3. „Wspólnota” i „społeczeństwo” jako alternatywa	65
4. Ku pojęciu wspólnoty odpowiadającemu analizie prawnej	67
5. Podsumowanie i wnioski końcowe	73

ROZDZIAŁ III

Człowiek jako istota wspólnotowa.	77
1. Wprowadzenie	77
2. Geneza i ogólna charakterystyka personalizmu	80
3. Człowiek jako osoba	83
4. Relacje międzyosobowe w ujęciu personalizmu	88
5. Personalizm wobec indywidualizmu	91
6. Personalizm wobec liberalnego rozumienia wolności	93
7. Personalizm wobec wspólnotowości	98
7.1. Wprowadzenie	98
7.2. Uczestnictwo	99
7.3. Stopień realizacji wspólnotowości.	100
7.4. Podstawowe zasady społeczne personalizmu	101
8. Uwagi personalistów na temat procesu gospodarowania	107
8.1. Osoba jako kryterium rozwiązań ekonomicznych	107
8.2. Personalistyczne zasady gospodarowania	109
9. Argumenty przemawiające za podjęciem personalizmu jako perspektywy badawczej i aplikacyjnej w prawie pracy	112
10. Paradygmat wspólnotowy a paradygmat personalistyczny.	118
11. Znaczenie personalizmu w perspektywie przyjmowanych paradygmatów prawa pracy.	120
11.1. Wprowadzenie	120
11.2. Osobowy sens pracy	120
11.2.1. Uwagi wstępne	120
11.2.2. Towarowy a osobowy sens pracy	121
11.2.3. Wartości ekonomiczne a wartości osobowe w kontekście pracy	124
11.3. Model <i>homo oeconomicus</i> a personalistyczne rozumienie osoby	127

11.3.1. Uwagi wstępne	127
11.3.2. Relacyjna natura osoby	129
11.3.3. Etyka osoby	131
11.3.4. Racjonalność osoby i wartości osobowych	132
11.3.5. Naturalne prawa i naturalne obowiązki człowieka	133
11.3.6. Wspólnotowość a wolność osoby.	137
11.3.7. Podsumowanie	139
11.4. Wspólnotowość w ujęciu personalistycznym a funkcja ochronna prawa pracy	142
11.4.1. Analiza idei funkcji ochronnej.	142
11.4.2. Funkcja ochronna w świetle idei personalistycznych i wspólnotowych	145
11.4.3. Podsumowanie	149
11.5. Idea wspólnoty w kontekście procesu pracy	152
11.5.1. Uwagi wstępne	152
11.5.2. Aksjologia wspólnoty	153
11.5.3. „Jakby podmiotowość” wspólnoty zakładowej	159
11.6. Uwagi podsumowujące i końcowe	162

ROZDZIAŁ IV

Wspólnotowość a ideologia komunizmu	173
1. Wprowadzenie	173
2. Geneza i podstawowe zasady ideologii socjalistycznych	175
3. Podstawowe idee marksizmu	176
4. Ideologia komunizmu radzieckiego	182
5. Marksizm i komunizm radziecki a wspólnotowość i personalizm	188
5.1. Wprowadzenie	188
5.2. Człowiek i jego praca	190
5.3. Aksjologia życia społecznego.	194
5.4. Wspólnotowość a utopia	199
5.5. Uwagi podsumowujące i końcowe	202

ROZDZIAŁ V**Wspólnotowość jako kategoria porządku prawnego 205**

1. Wprowadzenie 205
2. Aksjologia i aksjologia prawa 206
3. Formy istnienia wspólnotowości w systemie prawnym 210
4. Wartości wspólnotowe a idea państwa opiekuńczego 218
5. Pytanie o zasadność realizacji wspólnotowości
w płaszczyźnie prawa 222
  - 5.1. Wspólnotowość jako rozwiązanie sensowne 222
  - 5.2. Prawo stanowione jako adekwatna płaszczyzna
realizowania aksjologii wspólnoty 228
6. Uwagi podsumowujące i końcowe 232

ROZDZIAŁ VI**Wspólnotowość w treści norm i aksjologii konstytucyjnej 235**

1. Wprowadzenie 235
2. Uwagi w sprawie konstytucyjnego statusu osoby. 237
3. Dobro wspólne w Konstytucji RP 241
4. Solidarność w Konstytucji RP 250
5. Subsydiarność w Konstytucji RP. 254
6. Społeczna gospodarka rynkowa 256
  - 6.1. Ordoliberalizm jako podstawa społecznej gospodarki
rynkowej 256
  - 6.2. Model przyjęty w Konstytucji RP 259
7. Prawo publiczne a prawo prywatne
w kontekście konstytucyjnych kategorii wspólnotowych 264
8. Aksjologia wspólnoty a konstytucyjne unormowania
dotyczące pracy ludzkiej 272
  - 8.1. Praca jako dobro indywidualne i jako dobro społeczne . . . 272
  - 8.2. Wolności związkowe realizowane w przestrzeni
wspólnotowej 282
9. Znaczenie aksjologii konstytucyjnej dla systemu prawa pracy . . . 292
10. Uwagi podsumowujące i końcowe 294

ROZDZIAŁ VII**Realizacja wspólnotowości na gruncie ustawowego prawa pracy . . . 299**

1. Wprowadzenie 299
2. Przestrzeń społeczna w kontekście norm prawa pracy 300
  - 2.1. Uwagi wstępne. 300
  - 2.2. Pojęcie zakładu pracy 301
  - 2.3. Treść wybranych norm ustawowych. 307
3. Dobro wspólne w kontekście norm prawa pracy 314
  - 3.1. Obowiązek dbałości o dobro zakładu pracy 314
  - 3.2. Zakładowy fundusz świadczeń socjalnych 318
  - 3.3. Partycypacja pracownicza 321
    - 3.3.1. Uwagi wstępne 321
    - 3.3.2. Partycypacja bezpośrednia 323
    - 3.3.3. Partycypacja przedstawicielska. 324
    - 3.3.4. Akcjonariat pracowniczy 330
4. Solidarność w kontekście norm prawa pracy 334
  - 4.1. Solidarność jako rdzenna idea ustawodawstwa pracy . . . 334
  - 4.2. Solidarność a instytucja związku zawodowego 336
    - 4.2.1. Podmioty zrzeszone w związku zawodowym. . . . 336
    - 4.2.2. Przedmiot działania związku zawodowego. . . . 338
    - 4.2.3. Strajk jako forma solidarnego działania 343
  - 4.3. Porozumienia kryzysowe 345
5. Wspólnota zakładu pracy jako wyraz zasady subsydiarności. . . 348
  - 5.1. Uwagi wstępne. 348
  - 5.2. Teoria wspólnoty jako koncepcja stosunku pracy 351
  - 5.3. Tworzenie zorganizowanej przestrzeni życia społecznego . 353
  - 5.4. Autonomiczne źródła prawa pracy 356
  - 5.5. Formy życia politycznego we wspólnocie zakładowej . . . 360
  - 5.6. Uwagi podsumowujące i końcowe 365
6. Wspólnotowość a usytuowanie prawa pracy w systemie prawa. . 369
  - 6.1. Uwagi wstępne. 369
  - 6.2. Prawo pracy jako prawo publiczne 372

- 6.3. Idea wspólnoty jako uzasadnienie dla publicznoprawnej koncepcji prawa pracy 381
- 6.4. Idea wspólnoty jako źródło kontrargumentów względem w pełni publicznoprawnej koncepcji prawa pracy 385
- 6.5. Uwagi podsumowujące i końcowe 390

ROZDZIAŁ VIII

Wspólnota jako paradygmatyczny model prawa pracy 395

- 1. Uwagi wstępne 395
- 2. Treść paradygmatu wspólnotowego 396
  - 2.1. Człowiek i wspólnota 396
  - 2.2. Dobro wspólne. 399
  - 2.3. Solidarność 400
  - 2.4. Subsydiarność 401
  - 2.5. Praca 403
  - 2.6. Wspólnota w kontekście pracy 404

Zakończenie 409

Bibliografia. 419

- Literatura 419
- Nauczanie Kościoła Katolickiego 432
- Źródła prawa 432
- Orzecznictwo TK 434
- Orzecznictwo SN 435
- Źródło internetowe 436

Abstrakt 437

Abstract 441